

és megmagyarázva, ami minden nemzetiség szellemi alkotásainak specifikumát adja". És ugyancsak az előszóból idézzük Jakó Zsigmond tanulmánykötetének összefoglaló értékelését: „Köte-tünk a román nyelven eddig napvilágot látott legjelentősebb tanulmánygyűjtemény az erdélyi magyar könyvkiadás, könyvnyomtatás és könyvtárak körében... A román szakemberek és olvasók egyaránt gazdag képet kapnak e könyv lapjain, de különösen a kötetzáró, összefoglaló tanulmányban arról a szerepről, amelyet az erdélyi magyar értelmiségiek játszottak hazánkban az írott vagy a nyomtatott betű útján a hazai kultúra megeremelésében, a tudás és az eszmék terjesztésében könyvek és könyvtárak segítségével.”

Holl Béla

Évkönyv. 1973/74, 1975/76. Szerkeszti: Scheiber Sándor. Bp. 1974–1976. Magyar Izraeliták Országos Képviselője. 382; 423 l.

A MIOK Évkönyveknek sokfelől megnyilvánuló érdekődést kell kielégíteniük, köztük – hagyományosan – az irodalomtörténészekét is. Az utóbbi évek két évkönyvében legerőteljesebben a régi magyar irodalom van képviselve, de nincs hiány adatközlő és analízis szakkikkekben az újabb korokból sem.

Régi magyar szempontból Scheiber Sándor, Dán Róbert és Vargha Balázs tanulmányait kell kiemelniük. Scheiber *A Szerencsés Imre-irodalomhoz* címmel értekezik (1975/76. 295–305.), és az általa felvontatott adatok alapján joggal mutat rá, hogy elérkezett az idő Szerencsés (Fortunatus) Imre – héber nevén: Etil Seneor – reneszánsz pályájának monografikus feldolgozására.

Figyelemre méltó, hogy Scheiber a hebraisztika felől közelítve meg témáját, honnan meríti anyagát: 1. Jagello-kori héber responsumok Náf-táli Kohen budai rabbi kérdéseire; 2. *A Magyar–Zsidó Oklevéltár* adatai; 3. Külföldi kézirat-tárak héber kódexei. Tehát csupa olyan forráscsoportból, melyek – nyelvi nehézségek miatt – általában kiesnek a magyar irodalomtörténeti kutatások látóköréből. Egyébként az utóbbi lelké-lyek egyikének köszönhetjük legfrissebb ismereteinket Szerencsés Imre könyvtárának töredékéről is.

Az egyetlen, újonnan felfedezett és 14. sorszá-mot viselő héber kézirat Nissim b. Reubén Ge-rondi *Genesis-kommentárjának* autográfja, benne az egykori possessor héber nyelvű bejegyzésével

az első és a hátsó lapon: „Ez a könyv az enyém s ez a nevem: Selómó Seneor... aki tanulta a Tó-rát és a Tóra lett vagyona.” Szerencsés könyvtárá-nak állományáról további adatokkal nem rendel-kezzünk, de alig kétséges, hogy több mint 14 könyvvel bírt. Ez pedig azt jelenti, hogy minden-képpen a jelentősebb (öt-tíz darabból álló) huma-nista magánkönyvtárak között van a helye az eddig – ilyen szempontból – számon sem tartott dúsgazdag királyi kincstartó bibliotékájának. Scheiber végül felsorolja mindazokat a magyar szépirodalmi műveket, amelyek Szerencsés Imre alakjával foglalkoznak. Mindezek után, az anyag-gyűjtés lezárultával, csakugyan nincs más hátra, mint hogy a szerző mielőbb a tudományos köz-vélemény elé lépjen hézagpótlónak ígérkező könyvével.

Dán Róbert két tanulmányban mélyíti tovább a XVI. század második felének általa oly ala-posan átbúvárolt eszmevilágát. Már eddig is sokat tett a korszak jobb megértése érdekében (lábjegy-zetben említett új Vehe-Glirius-monográfiája a je-lek szerint még ennél is továbbmegy: több pon-ton módosítani fogja hagyományos összképünk vonásait), most közzétett írásai szintén ennek a módszeres kutatómunkának jegyében keletkez-tek.

Egyik dolgozatában *József Albó és az antitri-nitárius vallásfilozófia* kapcsolatának problema-tikáját teszi vizsgálat tárgyává (1975/76. 27–37.). Fejtegetéséből kiderül, hogy az érintett kérdé-skörök egyetemes érdekűek ugyan az európai esz-metörténet szemszögéből, ő azonban mindezeket organikusan tudja összekapcsolni a magyar ideo-lógiatörténet párhuzamos fejezeteivel (Melius Ju-hász Péter, Vehe-Glirius stb.). Elemzése során fi-nom – és meggyőző – distinkciókkal élve, rámu-tat arra, hogy „az 1570-es évek, judaizáns, új-zsidó, szombatoss” irányzatai azzal „érdemelték ki” ellenfeleiktől kapott elmarasztaló jelzőiket, hogy „tanításaikba beleépítették a postbiblikus héber források egyes elemeit”. Nyomatékosan hangsúlyozza azt is, hogy „az eretnesség vádjával megbélyegzett radikális antitrititáriusok azonban távolról sem akartak zsidóvá lenni”.

Dán másik tanulmánya, viszonylagos rövid-sége ellenére is, nagyivű áttekintés Péchi Simon egykori zsidó–keresztény „rajongói”-nak utóéle-téről (*Az erdélyi szombatosság vége*. 1973/74. 217–229.). Bár könnyen hajlunk arra, hogy a szombatosságot mint kultúrtényezőzt a régi szá-zadokba képzeljük vissza, tanulmányából meg-tudhatjuk, hogy a bőződújfalusi székely újszidók napjainkig élő szervezetet alkottak, és hogy

Móricz Zsigmond is járt közöttük riporterként. Történetük voltaképpen 1915-ig kísérhető nyomon, kálváriájuk azonban utódaikon teljesedett be az „őskeresztény ősököt” számon kérő „fajvédő” törvények sötét korszakában.

Vargha Balázs esztétikai értékek felmutatásával irányítja a figyelmet a későreneszánsz egyik érdekes prédikátor írójának, Kecskeméti Alexis Jánosnak prózastílusára. Az alkalmat a *Régi Magyar Próza Emlékek* 3. kötetének megjelenése adta, melynek bevezetésében Gombáné Lábos Olga adatgazdag tanulmánya méltatja Kecskeméti irodalomtörténeti jelentőségét. Ehhez a gondolatmenethez kapcsolódva fűz megfigyeléseket Vargha Balázs (*A szónoki hatás eszközei*. 1975/76. 380–388.). A jó érzékkel választott példák igazolják Vargha véleményét, mely szerint: „teljes, arányos remekmű kevés született nálunk a régi századokban. Csodálatos részlet annál több”. (Élet és Irodalom 1976. december 18.). Amit viszont Kecskeméti Alexis János prózájában „dramaturgiai szövegértelmezésnek” mond, abban van némi túlzás is: a bibliai Boldizsár király retorikus jellemzésében legalább annyi skolasztikus elem lappang, mint amennyi „drámai explikációt” a tanulmány írója beleérez.

Lehetne tovább folytatni az *Évkönyvek* irodalomtörténeti méltatását, e helyett azonban, inkább csak jelzésszerűen, ide írjuk, hogy a modern magyar irodalmat elsősorban Gál István közleménye (*Babits zsidószemlélete*. 1973/74.

110–129.), Kőszeg Ferenc kitűnő tanulmánya (*Zsolt Béla két kiadatlan regénye*. 1973/74. 178–195.) és Dömötör Ákos élvezetes dolgozata (*Moldova György folklorizmusa*. 1975/76. 57–77.) érdekelheti leginkább. Már ennyiből is levonható a tanulság: irodalomtörténeti tájékozódásunk nem lehet teljes a MIOK *Évkönyvek* ismerete nélkül, aminthogy tekintélyes múltra visszatekintő elődjét, az IMIT *Évkönyveket* sem lehet mellőzni szakirodalmi kérdések felmérésekor.

Sajnos, mind a régi, mind az új sorozat, nehezen hozzáférhető. Igaz, hogy sokat segített ezen a helyzeten az *Irodalomtörténeti Bibliográfiák* eddigi két kötete, de a véletlenül felmerülő hiányok figyelmeztetők: hiányzik például az I. kötetből (Bp. 1972.) olyan jelentős írás, mint Waldapfel József: *Egy talmudi hely szerepe a reformáció korának történelemszemléletében* (1940. 93–115.), mely Dézsi András és Batizi András amúgy is sovány szakirodalmi bibliográfiájának értékes tétele lehetett volna.

Véleményünk szerint érdemes lenne tervbe venni az 1948-ig megjelent IMIT *Évkönyvek* szakmutatójának elkészítését (az 1930-ban megjelent, egyesített tartalomjegyzék erre a célra nem használható), későbbi időpontban pedig – talán az első tíz kötet után –, sorra kerülhetne a mostani *Évkönyv*-sorozat repertóriumának kiadása is.

V. Kovács Sándor

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó igazgatója

Műszaki szerkesztő: Sándor István

A kézirat a nyomdába érkezett: 1978. IX. 11. – Terjedelem: 9,8 (A/5) ív
79.6299 Akadémiai Nyomda, Budapest – Felelős vezető: Bernát György